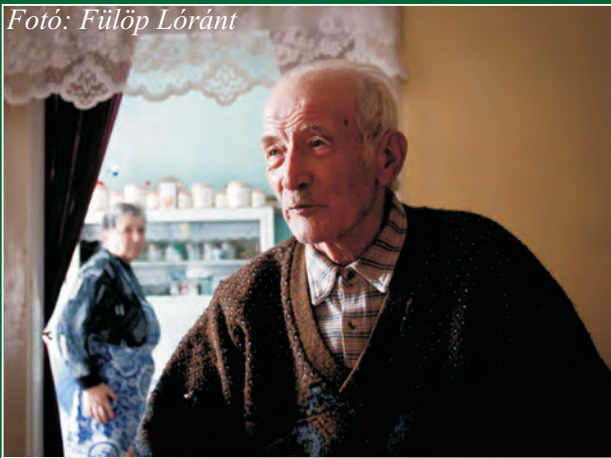


Fotó: Fülöp Lóránt



Györgyi Áron (szül. 1923., Béta)

Fotó: Fülöp Lóránt



Hegyi István (szül. 1919., Székelyszentlélek)

Fotó: Fülöp Lóránt



Kerestély András (szül. 1915., Székelyszentlélek)

Fotó: Fülöp Lóránt



Orbán Lőrinc (szül. 1914., Lövéte)



## Udvarhelyszéki veteránok, hadifoglyok a történelem forgatagában

A második világháború eseményeiről, a szovjet hadifogság témaköréről az 1989-es rendszerváltásig nem lehetett írni vagy beszélni. A román kommunista diktatúra éveiben a második világháborús magyar katonai élmények, vagy a szovjet hadifogság mostoha körülményeinek leírása, közzé adása tilos volt. Az elmúlt években több visszaemlékezés, szakmunka látott napvilágot. A megjelent visszaemlékezések többsége magas rangú katonatisztek, politikusok tollából született. Keveset tudunk ellenben az egyszerű közkatona háborús élményeiről, a hadifogolytáborokban töltött napjairól.

Az udvarhelyszéki térségből több ezren vettek részt mint magyar katonák a háborús eseményekben a Keleti-Kárpátoktól egészen Németország területéig. Volt, akinek sikerült hazatérni, mások szovjet fogságba estek és több évnyi szenvedés után kerültek csak haza. Számtalan katona esett el a különböző harcerekken vagy halt meg a szovjet hadifogságban. Az egykori események részeseinek száma évről évre apad, az idő múlásával egyre kevesebben vannak, akik tanúi voltak ennek a vészterhes időszaknak. Talán az utolsó pillanatban indítottuk el kutatómunkánkat, célul tűzve ki, hogy felkeressük a még élő udvarhelyszéki veteránokat, hadifoglyokat, interjúkat készítve velük élményeiről.

A kutatómunka része és egyben előzménye a Gál Barna által 2010-ben Ócfalván és 2011-ben Kányádban megszervezett veterán- és hadifogoly-találkozó. Reméljük, hogy az idei évben is sor kerül – immár a harmadik alkalommal – a találkozó megszervezésére. Kutatásunk végső eredménye egy fotókiállítás és egy kiadvány lenne, melyek tükröznék az egyszerű udvarhelyszéki katona háborús és szovjet hadifogságbeli élményeit.

Az elmúlt hetekben több interjú készült hadifoglyokkal és veteránokkal. Érdekesképpén felsoroljuk azokat a személyeket, akikkel elbeszélgettünk, megemlítjük azon helyeket, ahol fogságba estek, azokat a szovjet hadifogolytáborokat, ahol sok esetben éveket töltöttek el sanyarú körülmények között. Györgyi Áron (szül. 1923. május 31., Béta) 1945. március 6-án esett fogságba Küstrin városban és a fehéroroszországi Bobrujszkban volt hadifogságban, 1948 ősszén ért haza. Csíszér Lajos (szül. 1925. május 24., Ége) Ugrapatakánál esett fogságba 1944. augusztus 31-én. Arhangelszkben volt fogságban. 1945 ősszén tért haza. Ladó Ferenc (szül. 1924. január 17., Lövéte) 1944 októberében Cegötelkénél lemaradt az egységétől, gyalog ért haza október 22-én. Égei István (szül. 1921. március 13., Lövéte) Szeretfalvánál esett fogságba 1944 októberében, Nyizsnyij Novgorodba vitték, 1945 októberében került haza. Orbán Lőrinc (szül. 1914. január 5., Lövéte) Désnél esett fogságba 1944 októberében, Magnitogorszkba került. 1948 októberében térhetett haza. Keresztes Albert (szül. 1924. szeptember 18., Miklósfalva) 1945. április végén esett fogságba a magyar–osztrák határ közelében, majd egy Moszkva melletti munkatáborba került. 1946-ban tért haza. Vass Árpád (szül. 1922. május 15., Oroszhegy) 1944 szeptemberében Szászrégen mellett esett fogságba, az Urál-hegység mellé vitték, két évet volt Buguruslanban és két évet Taskentben. 1948. szeptember 29-én tért haza. Vass Áron (szül. 1922. május 14., Oroszhegy) Mezőcsáton került fogságba 1944 novemberében, a Krím félszigetről 1948-ban engedték haza. Vass Gáspár (szül. 1926. december 31., Oroszhegy) 1945. április 2-án esett fogságba Felbár községnél. Darnicáról (Ukrajna) 1947. szeptember 27-én tért haza. Geréb Ágostont (szül. 1921. július 22., Székelyszentlélek) 1945. január 1-jén fogták el Szlovákia területén.



Sátoraljaújhely közelében megszőkött, onnan tért haza gyalog. Kerestély András (szül. 1915., Székelyszentlélek) 1944 szeptemberében Idecspatakánál került fogságba. A Krím félszigetre, Feodoszijába vitték, majd 1947-ben átvitték a Dombasz vidéki szénbányába. 1948 őszén tért haza. Hegyi István (1919. december 2., Székelyszentlélek) 1945 tavaszán esett fogságba az ausztriai Sankt Floriánál, Csecsenföldön volt, 1947 őszén tért haza.

Minden visszaemlékezőnek van saját története. Most csak néhány érdekes rövid részletet teszünk közzé, ízelítőként.

#### **Küstrini pokol**

„A vasút mellett a sintonpfaék a lövéstől égtek. Képzeld el! Olyan tűz volt, és mi bent voltunk egy pincében, [...] mi 42-en: tisztak, tisztések, hírvivők, mind beszorultunk egy pincébe. Onnan meg sem tudtunk mozdulni. [...] Mireánk úgy találtak a pincében, hogy egy oláhfali, ahogy az oroszok jöttek elé, egy oláhfali kiállott, a puskának a csövére reáköttött – bátor ember volt – egy zsebkendőt, intette, hogy jöjjenek, intette, hogy jöjjenek. Az őrmester ment elől, én mentem utána. Igen, de amikor a lépcsőn kimentünk, az őrmester meglátta az orosz, az orosz tisztet, az megfutamadott [...], őt azonnal agyonlőtték. Én feltartottam a kezemet, én nem futtam az őrmester után, engem is ott helyben agyonlőttek volna. Futtam az orosz tiszt felé. Mikor az orosz tiszthez odamentem, a puskáját odanyomta a szívemre, azt mondja nekem: Dvore granat. S hát nézem: még a derekamban három gránát ott van. A gránátokat leraktam. [...] Magyar vagyok – mondom. Akkor már bátorságot vettem, de úgy nyomta azzal a kicsi pisztollyal a szívemet, gondoltam, ebben a helyben esem hanyatag.” (Györgyfy Áron)

#### **Hazatérés helyett fogság**

„Gyalog jöttünk. Mikor elhagytunk két magyar falut, hát jön velünk szembe két katona. Kérdjük: hova mentek. Azt mondják, hogy eresztenek haza. Ez okos politika volt, hogy ne szökjünk meg, hogy ezeket már hazaeresztették, mert itt laknak. Két-három katonát hazaengedtek, és ezeket vittek el ennek ideje alatt.” (Hegyi István)

#### **„Talpra magyar” a Krím félszigeten**

„Vasárnap reggelente vittek a Fekete-tengerre fürödni. Útközbe mentünk lefelé, egyik felől volt bokros erdő, másik felől patak, országút, azon túl volt egy hegy, sziklás hegy, egy fegyveres katona elől és hátul. Kiáltotta, hogy sztoj. Megálltunk, tudtuk már, hogy sztoj megállást jelent. Megálltunk. Mutatta, hogy ülünk le az úton pihenni. Leültünk. Egy magyarországi csendőr a sorból kiállt, a patakon ment keresztül. A katona megálljt kiált a végéhez. Lám, mit akar ez, hova megyen. A sziklán felmászott, felment a szikla tetejére. Elkezdte: Talpra magyar, hív a haza... Elszavalta, lejött, s a katona mutatta, menjen vissza és még egyszer mondja el. Elszavalta és mentünk tovább.” (Kerestély András)

#### **Megnyúlott az élet**

„Mindenki kíváncsított a fogságból haza. Mondtam: bárcsak az Isten egy esztendő adna itthon, megnyúlott az esztendő 1948-tól.” (Orbán Lőrinc)

Az idős generáció maga az élő történelem. Nem mindennapi életútjaikról néha viccesen, néha elérzékenyülve beszéltek. Igazi székely vendégszeretettel fogadtak házukba, és nyíltan meséltek életük nem mindennapi történéseiről. Sok esetben igazi idős ezermester székelyekkel találkoztunk, akik minden korban és helyzetben meg tudtak felelni a kihívásoknak. A bennük élő remény, a hazatérés vágya segítette őket a legnehezebb időszakokban, és vezényelte ismét haza szeretteik körébe. Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani a már meglátogatott és a még meglátogatandó időseknek azokért a percekért, amiket velük együtt tölthettünk, hogy megosztották velünk háborús élményeiket.

**Gál Barna, Gidó Csaba, Fülöp Lóránt**

## **ÖRÖKSÉGÜNK**

### **Történelem. Népélet. Néphagyomány.**

#### **VI. évf. (2012) 1. szám**

#### **Tárgyi örökségünk**

4 Gyöngyössi János: Homoródkeményfalva öreg házai I.

#### **Népi kultúra**

9 László Árpád: Nyárádköszvényes kapufaragói II. Nagy László

#### **Életutak**

10 Balácsi Dénes: Ácsok, kőművesek, országépítők.

Benedek József építő vállalkozó (ács- és kőművesmester)

12 Mihály Tibor: Oroszhegy jelesei. Magyar Ferenc kántortanító

#### **História**

13 Gidó Csaba, Róth András Lajos: Székelyudvarhely térképeiből

16 Bicsok Zoltán: Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai kirendeltségének kezelésében 13. A Székelyudvarhelyi Múzeum iratgyűjteménye (I.)

#### **Forrásközelben**

20 Mihály János: „Ezen feljegyzés nem ok nélkül esett...”

22 Csáki Árpád: Az 1719-es udvarhelyszéki pestisjárvány történetéhez

#### **Lábjegyzet**

25 Miklós Zoltán: Monográfia Udvarhelyszék népi építészetéről

#### **Közgyűjteményeink**

27 P. Buzogány Árpád: Magángyűjtemény Tordátfalván a Nyikó mente értékeivel

#### **Jelzések, emlékek, vélemények**

30 Egy évtized fényképlenyomatai

*A címlapon: a 2008. évi Csángófesztivál résztvevői, Gyimesközéplak. Balázs Ödön felvétele.*

#### **Médiapartnerek:**

UDVARHELYI  
**Híradó**

**H**  
Hargita Kiadó

**szabadidőkalauz**

## **ÖRÖKSÉGÜNK: Történelem. Népélet. Néphagyomány.**

### **VI. évfolyam (2012) 1. szám**

Megjelenik negyedévente. Kiadja a Harghita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont.

**Igazgató:** Szócs Endre.

**A Forrásközpont fenntartója:** Harghita Megye Tanácsa.

**Főszerkesztő:** Kolumbán Zsuzsánna.

**Szerkesztőbizottság:** P. Buzogány Árpád, Mihály János, Miklós Zoltán, Kovács Árpád.

**ISSN** 2067-7367

© A szerkesztőség előzetes értesítése, beleegyezése nélkül tilos a lapban közölt írásokat újra megjelentetni.

**A szerkesztőség címe:** Székelyudvarhely, 1918. December 1 utca, 9. szám, II. emelet.

A folyóirat megrendelhető a 0266-214440 (Szócs Klára) telefonszámon, illetve az [megrendeles@oroksegunk.ro](mailto:megrendeles@oroksegunk.ro) e-mail címen. További információk a [www.oroksegunk.ro](http://www.oroksegunk.ro) honlapon található.

**Nyomdai munkálatok:** Infopress Group Rt., DTP Stúdió